

Hyvää puhetta yli murrerajojen

■ VELI HYVÄRINEN

Jarmo Siltaoja: *Kyllä voe tokkiisa ei! Johdatus savolaiseen puhetaitoon.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2013.

Esiintymistaidon opettaja Jarmo Siltaoja käsittelee kirjassaan *Kyllä voe tokkiisa ei!* oivasti savolaisen sanataituruuden olemusta ja myös sitä, miten meitä savolaisia käsitetään väärin. Onneksi Siltaoja on pohjalainen. Hänen sanomiaan ei voi ryhtyä savolaisten itsekehuksi. Kriittinenkin hän on, oikeissa paikoissa. Jotakin arvoituksellista savolaisuuteen jää vielä tämänkin kirjan lukemisen jälkeen.

Pari vuosikymmentä sitten olin virkamatkalla Savossa. Auton bensiini kävi vähiin Karttulan tienoilla. Huoltoaseman poika (heitä oli vielä silloin) täytti tankkia. Oli satanut yhtä soittoa kaksi päivää. Jotain sanoakseni tuumin pojalle auton ikkunasta: ”Milloinkahan tämä sade lakkaa?” Kuulostin kai kaupunkilaiselta. Poika vastasi: ”Sitte ku tulloo pouta!” Mielessäni läikähti lämmin kotoinen tuntemus. Näyttelijä Seppo Kolehmainen mainitsi kerran, että kun hän kuulee kopituolensa nuorukaisten puhetta, hän saa erektion. Koillishämäläinen huvilanaapurini puolestaan totesi tuon tuostakin minulle: ”Kaikki savolaiset ovat kieroja!” Mutta jatkoi: ”No, et sinä.”

Keskipojalainen Vesa Tapio Valo selitti kerran minulle savolaisiin kohdistuvan halveksunnan niin, että kussakin maassa tarvitaan sylkykupiksi heimo, jota saa ja jota pitää pilkata. Suomessa se on sa-

volaiset. Tai on ainakin ollut, viime vuosina yleistynyt murteiden suosio on ehkä vähentänyt katsomusta.

Siltaoja kysyy myös, säilyvätkö murteet ja harvinaiset kielet vai jyräytykö kielten diversiteetti hengiltä samalla tavalla kuin luonnon monimuotoisuus?

Savolaisuuden kohtaama nurjeksunta näkyy muun muassa siinä, että esimerkiksi mikkeliäiset eivät Siltaojan mukaan enää tunnustaudu savolaisiksi vaan mikkeliäisiksi. Samantapaisen asenteen olen tavannut muutamilla pohjoiskarjalaisilla kollegoilla ja ystävillä. Kun olen varovaisesti todennut, että melkein samaa savokarjalaista heimoahan olemme lähes yhteisine murteinemme ja asenteinemme laajalla alueella Suomen itärajalta Keski-Suomeen ja Pohjois-Pohjanmaalle (jopa Ruotsin suomalaismetsiin...), he ovat närkästyneet. On muka loukkaus verrata heitä savolaisiin! Tämän asenteen olen tavannut myös joillakin kainuulaisilla.

Yhäkin yleinen hokema kuuluu, että kun savolainen sanoo jotakin, vastuu on kuulijalla. Minusta savolainen on vain kohtelias, olettaa että kuulija on yhtä oivaltava kuin hän itse. Se on diplomaattinen kädenojennus toiselle. Ei sanoa töksäytetä suoraan vaan tarjotaan ymmärtämisen mahdollisuus. Ehkä heitetään myös älyllinen haaste. Kerrotaan, että isäntä saattoi kysyä kovin myöhään viipyneiltä vierailta: ”Mihinkähä aekaan työ olisia kotonanna, jos nyt lähtisiä?”

Siltaoja toteaa, että ei ole ehkä sattuma, että diplomatian taidoistaan tunnetut Urho Kekkonen, Olli Rehn ja Erkki Liikanen ovat savolaisia. Paavo Lipponen ja Martti Ahtisaarikin kävivät koulua

Kuopion lyseossa. Ahtisaaren hienokäytöksinen vaimo on umpisavolaisia Hyvärisiä. Yhtenä savolaisuuden ikävänä piirteenä Siltaoja mainitsee vehnästelyn, rönseylevän puhumisen puhumisen vuoksi. Seikka ärsyttää minuakin. Joel Lehtosen *Putkinotkon* Juutas Käkriäinen on laiskan savolaisen karrikatyöri. ”Kaekissa meissä o vikkoo, vua minussa se näkky”, muisti muistuttaa edesmennyt, Mikkeliästä kotoisin ollut Eeva-Liisa Alanne.

Siltaojan kirjassa on ohjeita hyvän puheen pitämiseksi. Se on kirjoittajan omaa ammattialaa, jatkoa savolaisen sanankäyttötaidon kuvailulle, mutta tuntuu osittain hieinan irralliselta. Pohjalainen puolisoni, puhetyöläinen, opettaja, pitää kuitenkin ohjeita erinomaisina.

Siltaojan kirjaa on helppo lukea, vaikka kaikkia lainauksia ihmisten puheista ei umpisavolainenkaan aina ymmärrä. Se voi johtua siitäkin, ettei ole olemassa savon oikeaoppista litteraatiota. Kirjaan kirjatut sutkaukset kuitenkin kirjoittavat varmasti lukuisat naurut.

Kirjoittaja on eläkkeellä oleva hydrologi.